

REFERENCES

1. Lazhnik, V. J. Geodemographic and ethnopolitical processes in the countries of the region (Central and Eastern Europe).
2. Ukrinform website. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3046192-evgen-perebijnis-posol-ukraini-v-ceskij-respublici.html>
3. Local lore characteristics of the Czech Republic: col. monograph/В. Й. Лажнік, І. П. Мандрік, В. О. Патіччук; for science. ed. V. J. Liar. Lutsk: Vezha-Druk, 2015. P. 113.
4. Population dynamics. *Population of the Czech Republic*. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.
5. Vyoj obyvateľstva Ceske republiky 2013. URL: <https://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/p/130069-14>
6. Ukrainian Union of Industrialists and Enterprises. URL: <https://uspp.ua/>
7. Ukrinform website – Babiš accused the Union of interfering in the Czech case. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-world/3049986-babis-obvinil-evrosouz-vo-vmesatelstve-v-dela-cehii.html>
8. Ukrinform website – Every fifth employee in the Czech Republic is Ukrainian. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2858979-kozen-patij-pracivnik-u-cehii-e-ukraincem.html>
9. European Truth website – Merkel and Babish could not overcome differences on migration. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2018/09/6/7086532/>
10. Website League Business – In the Czech Republic, growing interest in workers from Ukraine. URL: <https://biz.liga.net/all/all/novosti/v-chehii-rastet-interes-k-rabochim-iz-ukrainy>

УДК 321.01:81:172.4 (477)

Дяченко Ольга,

кандидат політичних наук, доцент кафедри політології,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова;

odyachenko10@gmail.com

ORCID 0000-0002-0800-866X

ПОСИЛЕННЯ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ ЯК НАСЛІДОК ВІДХОДУ ПОЛЬЩІ ВІД ЛІБЕРАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО КУРСУ

У статті вивчаються процеси посилення мови ворожнечі в Польщі. Інтенсифікація мови ворожнечі пов'язано з порушенням у цій країні впродовж останніх років ліберально-демократичного консенсусу. Аргументовано, що нинішнє наростання мови ворожнечі спричинене політичним курсом керівної партії PiS. Підкреслено, що сильного тиску в Польщі зазнають ті соціальні групи, моделі поведінки, інтереси, цінності яких суперечать традиційним цінностям польської нації. Відзначено, що діяльність державних інституцій Польщі в багатьох питаннях не відповідає міжнародним зобов'язанням у частині запобігання та протидії інтолерантності. Законодавство Польщі, яке унормовує питання мови ворожнечі, схарактеризовано як невідповідне повною мірою міжнародним актам. Основним наслідком інтенсифікації мови ворожнечі в Польщі названо зниження впродовж останніх років якості демократії, розбудову моделі неліберальної демократії. Телебачення, соціальні мережі та сфера приватного спілкування названі основними майданчиками для розгортання дискурсу ворожнечі в Польщі. Підкреслено, що мова ворожнечі чітко виражена в діяльності державних високопосадовців Польщі (насамперед – членів партії PiS). У статті акцентовано, що інтолерантна щодо окремих питань риторика уряду сприяла активізації відповідних настроїв і в польському суспільстві. Підкреслено складність визначення істинного масштабу проблеми мови ворожнечі в Польщі, бо постраждали часто з різних причин не звертаються за захистом своїх прав до правоохоронних органів, правозахисних неурядових організацій, ліберально-демократичних медіа і под. У статті відзначено, що в останні роки в Польщі знизилась інтенсивність мови ворожнечі щодо євреїв і ромів, однак вона зростає щодо мусульман, біженців із Північної Африки та Близького Сходу, представників сексуальних меншин, феміністок. Констатовано наявність проблеми мови ворожнечі щодо українців. Відзначено, що мова ворожнечі розгортається також і щодо ліберально-демократичних інститутів, які стають на захист уразливих соціальних груп, щодо котрих проявляється мова ворожнечі (омбудсмен, правозахисні неурядові організації та ін.).

Ключові слова: мова ворожнечі, Польща, партія PiS, неліберальна демократія.

1. ВСТУП

Постановка проблеми та її значення. Від початку масштабних демократичних перетворень у Польщі кінця 1980-х рр. тут існував міцний консенсус щодо основних елементів неоліберального демократичного порядку. Він був порушений наприкінці 2015 р. [1, с. 52]. Значна концентрація влади партією PiS має своїм результатом поступове формування в Польщі моделі «керованої демократії». Політична програма цієї консервативно-клерикальної партії має значну та висхідну підтримку польських виборців: 2015 р. – 37,6 %, 2019 – 43,6 % голосів виборців на виборах Сейму; також представник PiS А. Дуда підтриманий на останніх президентських виборах 2015 р. й зберігає високі рейтинги як кандидат на посаду глави держави у 2020 р.

Відтак останні п'ять років у Польщі впроваджується соціально-політична модель, для якої збереження традиційних цінностей, чітких національних ідентичностей має першорядне ідеологічне значення. Це має своїм наслідком, і порушення низки фундаментальних прав людини та громадянина, зокрема, і у форматі агресивних висловлювань, які принижують, дискредитують особу (групи осіб) за ознаками раси, національності, віросповідання, статі, сексуальної орієнтації та ін.

Практика державних інституцій Польщі, особливо в останні роки, часто вступає в суперечність із міжнародними зобов'язаннями у сфері протидії ксенофобії, нетерпимості, дискримінації. Простежено суб'єктивне ставлення влади та провладного консервативного сегменту громадянського суспільства щодо представників окремих соціальних груп. Ці процеси мають висхідну динаміку, у результаті чого якість демократії в Польщі незмінно погіршується. Зокрема, Індекс демократії (Democracy Index) за результатами дослідження The Economist Intelligence Unit 2019 р. визначив позиції Польщі як «недостатньої демократії» (57-ме місце у світі) [3]. Для порівняння: за результатами вивчення якості демократії 2018 р. Польща перебувала на 57-му місці, 2017 – 53-му, 2016 – 52-му, 2012 – 44-му місці. Очевидними є процеси демократичного відступу.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Тема мови ворожнечі в політичному дискурсі Польщі не була об'єктом наукового аналізу в українській політичній науці. Побіжно тематика вивчається в межах широкого розгляду проблем переходу Польщі до моделі неліберальної демократії (дослідження О. Григор'єва [1], Е. Жгута [10] та ін.). Водночас тема мови ворожнечі й загальне поглиблення дефектів польської демократії є предметом вивчення численних правозахисних неурядових організацій, соціологічних центрів і под.

Формулювання мети статті. У статті поставлено мету проаналізувати на прикладі кейсу Республіки Польща тенденцію посилення мови ворожнечі як одного з наслідків погіршення за останні п'ять років якості демократії й відходу від побудови ліберальної демократії.

Методика дослідження. Методологічною основою дослідження визначено комунікативний підхід. Ця методологія політичної науки ґрунтується на розумінні комунікації як форми «руху політичного» [2, с. 124]. Комунікативний підхід, на наше переконання, є адаптивною методологією для вивчення мови ворожнечі. Вихідним пунктом політичних акторів у політиці є їхні дії, увиразнені, зокрема, у комунікаційній взаємодії. Новітня політика не лише ґрунтується на комунікації (офлайновій та онлайнній), а й сама по собі може розглядатися як вид комунікативної діяльності, у ході якої увиразнюються як конструктивні, так і деструктивні прояви. Власне, мова ворожнечі є деструктивною комунікацією в політиці, інтенсивність котрої узалежнена від наявного в країні типу політичного режиму.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Починаючи від 2015 р., у Польщі простежуємо висхідну динаміку застосування деструктивної мови ворожнечі. Вона спрямована проти мігрантів і біженців, расових, етнічних, сексуальних меншин. Мова ворожнечі проявляється як на рівні побутового спілкування на суспільно-політичні теми, так і в діяльності акторів політики на всіх рівнях. Окремі польські високопосадовці, передусім – представники керівної партії PiS, у публічному дискурсі вдаються до мови ворожнечі. Це вплинуло на громадську думку, яка останніми роками змінилася насамперед щодо проблем міграції, переміщення біженців. Антиіммігрантська риторика польських урядів останніх років (Б. Шидло, Т. Моравецького) сприяла зміцненню стійкості ксенофобських поглядів у країні.

Розповсюджена мова ворожнечі позначається висхідній динаміці правопорушень, скоєних саме на ґрунті ненависті. За даними ОБСЄ, у 2015 р. здійснено 263 такі злочини, 2016 – 274, 2017 – 886, 2018 – 1117. За даними 2018 р. найбільше із зафіксованих злочинів такого складу стосувалися антисемітизму (197), расизму й ксенофобії (174) [8]. Зауважимо: наведені цифри не відбивають усього масштабу проблеми, оскільки в значній кількості випадків протиправного застосування мови ворожнечі, постраждали з різних причин не звертаються за захистом своїх прав або ж справи не порушуються за браком доказів.

Відзначимо, що за останнє десятиліття Польща законодавчо закріпила низку правових норм, які спрямовані на посилення юридичних гарантій рівного поводження та протидії злочинам на ґрунті ненависті. Однак дії державних органів влади Польщі мають бути чітко узгоджені з Рабатським планом дій щодо заборони пропаганди національної, расової чи релігійної ненависті (2012 р.). Хоча законодавство Республіки Польща й гарантує фундаментальні права й свободи людини та громадянина (як-от право на свободу вираження поглядів), однак воно не вповні відповідає міжнародним стандартам свободи вираження поглядів. Ідеться про недостатні заходи реагування держави у відповідь на інтенсифікацію мови ворожнечі в країні, неефективні механізми захисту державою постраждалих від агресивних висловлювань, які принижують чи дискредитують їх за ознаками раси, релігії, статі, сексуальної орієнтації та ін. Цивільні й адміністративні засоби захисту від мови ворожнечі передбачені польським законодавством, однак їх застосування не ефективне.

Останніми роками прояви мови ворожнечі та злочинів, скоєних на ґрунті ненависті, у Польщі зменшилася щодо євреїв і ромів, але натомість зросла щодо українців, шукачів притулку, а також осіб, які сповідують іслам. Утім, офіційна статистика Польщі не відбиває об'єктивно стан справ. Зокрема, жертви різноманітного насилля на ґрунті ненависті дуже часто не повідомляють про порушення їхніх прав, адже працюють у Польщі без необхідних дозволів чи з інших мотивів.

Від 2016 р. в Польщі під впливом початку загальноєвропейської міграційної кризи активізувалися мова ворожнечі й злочини, скоєні на ґрунті ненависті щодо мусульман. За ситуації етнічної та релігійної однорідності польського суспільства порівняно невелика мусульманська спільнота (0,1 % від загальної кількості населення країни) перебуває в зоні сильного ризику ймовірного прояву мови ворожнечі щодо себе.

За даними польської НУО «Центр моніторингу расистської та ксенофобної поведінки» (Ośrodek monitorowania zachowań rasistowskich i ksenofobicznych), останні п'ять років спостерігаємо різке зростання випадків ворожих нападів на іноземців, загальне зростання градусу напруги. Наприклад, у день національного свята Дня незалежності Польщі (відзначається щорічно 11 листопада), починаючи з 2008 р., з ініціативи праворадикальних організацій проходять «Марші незалежності». У ході таких подій мова ненависті є особливо очевидною. Наприклад, у ході маршу 2017 р. використовувалися транспаранти з надписами: «Чиста кров, тверезий розум», «Європа буде білою або безлюдною» та ін.

Хоч абсолютна більшість поляків не знайомі з жодним мусульманином, однак у межах різноманітних опитувань громадської думки польські респонденти озвучують, що почуватимуться некомфортно в їх присутності. У поляків наразі зберігаються стійкі стереотипи, що мусульмани є загрозою економічному добробуту Польщі та традиційним католицьким цінностям. Політико-правова культура значної частини поляків зберігає сприйняття «Інших» як потенційної загрози. На переконання экс-міністра внутрішніх справ М. Блашчака [9, с. 145], після антимусульманських заворушень 01.01.2017 р. у польському місті Елк, де фігурували вихідці з Тунісу, Алжиру та Марокко мусульманського віросповідання, у багатьох поляків наявний страх перед ісламом [4]. Примітно, що словесних і фізичних нападів у Польщі останніми роками зазнавали навіть поляки, які зовнішньо схожі на населення мусульманських країн (порівняно темніший колір шкіри і волосся).

Складається враження, що, попри таку ситуацію в Польщі, уряд фактично відмежувався від проблеми мови ненависті та інших протиправних дій, скоєних на ґрунті ненависті, пояснюючи свою позицію нібито незначущістю проблеми в Польщі як такої. В умовах розгортання європейської міграційної кризи польський уряд належно не протидіяв ксенофобським нападам і діям правоекстремістських угруповань.

Польський омбудсмен (А. Боднар), який є одним із найважливіших інститутів контролю за дотриманням прав і свобод людини, зокрема й у частині проявів мови ворожнечі, перебуває під значним тиском як нинішньої влади, так і радикального сегмента громадських рухів. Наприклад,

праворадикальне угруповання «Націонал-радикальний табір» (ONR) навіть зверталося з позовом до суду щодо його правозахисної діяльності. Зауважимо, що омбудсмен А. Боднар є одним із небагатьох політиків, який перебуває на високій державній посаді, позаяк був обраний Сеймом ще до приходу до влади партії PiS (на посаді від 09.09.2015, а партія перемогла за результатами парламентських виборів 25.10.2015 р.). Нинішньою владою його правозахисна діяльність сприймається насторожено. Для консервативної влади Польщі чинниками-подразниками виступають, наприклад, такі факти з біографії омбудсмена, як його відзначення польськими ЛГБТ-організаціями премією «Толерантність» (2011 р.), а також відданість ідеї захисту прав людини.

Незважаючи на низку фактів порушень прав людини, спричинених віросповіданням, етнічним походженням, сексуальною орієнтацією постраждалих від мови ворожнечі та інших злочинів, скоєних на ґрунті ненависті, 27.04.2016 р. прем'єр-міністр Польщі Б. Шидло прийняла рішення про ліквідацію польського державного антидискримінаційного органу (Rada do spraw przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii), на який покладено завдання запобігати ксенофобії та нетерпимості. Показово, що цей орган, який успішно функціонував від 2011 р., припинив функціонування, попри те, що омбудсмен А. Боднар напередодні звертав увагу уряду на тенденцію посилення в Польщі мови ненависті, передусім щодо іноземних громадян [7]. Рада з питань запобігання расовій дискримінації та ксенофобії впродовж кількох років була єдиною польською державною інституцією, яка координувала діяльність загальнодержавних і місцевих органів влади, інших інститутів щодо запобігання та протидії проявам дискримінації й нетерпимості [5].

Відзначимо, що кейс Польщі демонструє, що мова ворожнечі спрямовується не лише щодо мігрантів, мусульман, сексуальних меншин, а й проти опозиційно налаштованих польських політиків, громадських активістів. Яскравим прикладом мови ворожнечі в Польщі була розгорнута впродовж кількох років кампанія ненависті проти мера Гданська П. Адамовіча (помер 14.01.2019 р. після публічно скоєного на нього замаху). Ця кампанія (т. зв. «сеанси ненависті») здійснювалася проурядовими медіа (телекомпанією TVP та ін.) і радикальними націоналістичними організаціями, які маркували ліберально-демократичного політика, як «гомопропагандистом», «злюдієм», «євросоюзною маріонеткою» та ін.

Із проблемою мови ворожнечі в Польщі стикаються й українці. Найчастіше йдеться про зневажливі висловлювання на адресу українських заробітчан, а також щодо української національної меншини Польщі в частині реалізації нею права на збереження своєї ідентичності, культурної спадщини тощо. Проблема набула такого деструктивного масштабу, що на неурядовому рівні здійснюється її моніторинг із метою подальшого тиску на владу. Зокрема, від 2017 р. мову ворожнечі проти українців на теренах Польщі вивчає Об'єднання українців у Польщі спільно з правозахисним НУО «Фонд Стефана Баторія» (проект «Моніторинг і документування дискримінації та мови ворожнечі щодо української меншини й мігрантів з України»).

Найбільше мова ворожнечі проявляється в продукції медіа. Дискурс багатьох польських суспільно-політичних медіа схиляється до пропаганди правого радикалізму, наприклад здійснюється маніпуляція громадською думкою. Підняття «хвилі» ненависті в Інтернеті спостерігається й у коментарях до електронних версій випусків видань. Велика кількість коментарів в останні роки, які можуть бути кваліфіковані як расистські, ксенофобні тощо, змусила впливові видання, наприклад «Gazeta Wyborcza», закрити розділ коментарів до публікацій.

Органом, котрий покликаний протидіяти проявам мови ворожнечі в діяльності медіа Польщі, є Національна рада телебачення та радіомовлення (Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji). Цей орган може застосовувати санкції щодо аудіовізуальних медіа, які поширюють дискримінаційний контент, однак на членів Ради здійснюється сильний політичний вплив із боку, передусім, партії PiS. Також відзначимо, що самоконтроль польських медіа за мовою ворожнечі у своїй продукції значною мірою не є ефективним; польські медіа не працюють за чіткими етичними кодексами [6, с. 5].

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Посилення мови ворожнечі в Польщі пов'язане з порушенням упродовж останніх п'яти років ліберально-демократичного консенсусу. Ці процеси спричинені консервативно-націоналістичним, євроскептичним, клерикальним політичним курсом керівної партії PiS, яка має значну підтримку громадян Польщі. Сильного тиску зазнають ті моделі поведінки, суспільно-політичні ініціативи тощо,

які дисонують із традиційними цінностями польської нації, просуванням чіткої національної ідентичності. Практика державних інституцій Польщі часто не відповідає міжнародним зобов'язанням у частині запобігання та протидії інтолерантності. Мова ворожнечі проявляється як озвучена онлайн і офлайн словесна агресія щодо осіб і їхніх соціальних груп, зумовлена їхніми расою, етнічним походженням, віросповіданням, сексуальною орієнтацією та іншими характеристиками. Наслідком інтенсифікації мови ворожнечі в Польщі є, передусім, незмінне зниження тут в останні роки якості демократії, розбудова (слідом за Угорщиною) моделі неліберальної демократії.

Проблема набуває особливої гостроти з огляду на те, що мова ворожнечі чітко увиразнена не лише на рівні повсякденного побутового дискурсу, а й у діяльності державних високопосадовців Польщі (насамперед – членів партії PiS). Інтюлерантна щодо окремих питань риторика уряду сприяла активізації відповідних настроїв і в польському суспільстві. Законодавство Польщі не повною мірою відповідає міжнародним актам, якими унормовуються питання мови ворожнечі. Обсяги прояву мови ворожнечі в Польщі складно визначити, оскільки постраждали часто з різних причин не звертаються за захистом своїх прав, не повідомляють про такі порушення їхніх прав правоохоронним органам, правозахисним НУО, ліберально-демократичним медіа. Телебачення, соціальні мережі та сфера побутового спілкування нині є основними майданчиками для розгортання дискурсу ворожнечі в Польщі.

За останні роки в Польщі знизилась інтенсивність мови ворожнечі щодо євреїв і ромів, але зростає стосовно мусульман, біженців із країн Північної Африки та Близького Сходу, представників сексуальних меншин, феміністок. На жаль, проблема мови ворожнечі зберігає гостроту й щодо українців. Показово, що мова ворожнечі розгортається не лише стосовно згаданих уразливих груп, а й щодо тих ліберально-демократичних інститутів, які стають на їх захист (омбудсмен, правозахисні неурядові організації та ін.). Оскільки згадані деструктивні процеси зберігають наразі висхідну динаміку, то тема мови ворожнечі потребує подальшого поглибленого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Григор'єв О. В. Дефекти демократії Польщі: неліберальна інституціалізація 2015–2018 років. *Політикус*. 2018. № 5–6. С. 51–55.
2. Макух О. Комунікативний підхід до дослідження політики: методологічний аналіз. *Вісник Львівського університету. Серія «Філософсько-політологічні студії»*. 2012. № 2. С.122-128.
3. *Democracy Index 2019*. URL: <https://www.eiu.com/topic/democracy-index>
4. Łyszczarz M., Marcinkiewicz S. M. Radykalizacja antymuzułmańskiego i antyimigranckiego dyskursu w mediach społecznościowych w latach 2016 i 2017 na przykładzie wydarzeń w Elku. *Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne*. 2018. № 22 (1). С. 59–70.
5. Poland abolishes her anti-discrimination council. *Visegrad Post*. 2016. URL: <https://visegradpost.com/en/2016/05/04/poland-abolishes-her-anti-discrimination-council/>
6. *Poland: Responding to 'hate speech' 2018 Country Report*. London: ARTICLE 19, 2018.
7. *Racial tension escalating in Poland: human rights ombudsman*. URL: <http://archiwum.thenews.pl/1/9/Artykul/243728,Racial-tension-escalating-in-Poland-human-rights-ombudsman>
8. *Search hate crime reporting. Poland*. URL: <https://hatecrime.osce.org/poland>
9. Strupiechowska M. *Media jako katalizator społecznych lęków. Przypadek paniki moralnej. Media i Społeczeństwo: medioznawstwo, komunikologia, semiologia, socjologia mediów*. 2018. № 8. S. 139–150.
10. Zgut E. (ed.). *Illiberalism in the V4: Pressure points and bright spots*. 2018. Political Capital and Friedrich Naumann Stiftung.

Матеріал надійшов до редакції 10.01.2020 р.

INCREASED HATE SPEECH AS A RESULT OF POLAND'S REJECTION FROM THE LIBERAL-DEMOCRATIC COURSE

The article examines the processes of increasing hostility in Poland. The intensification of hate speech has been linked to the violation of the country's liberal-democratic consensus in recent years. It is argued that the current rise in hate speech is caused by the political course of the ruling party Law and Justice. It is emphasized that those social groups, models of behaviour, interests, the values of which contradict the traditional values of the Polish nation, are under strong pressure in Poland. It was noted that the activities of Polish state institutions in many respects do not comply with international obligations in terms of preventing and combating intolerance. Polish legislation regulating

the issue of hate speech is characterized as not fully in line with international instruments. The main consequence of the intensification of hate speech in Poland is the decline in the quality of democracy in recent years, the development of a model of illiberal democracy. Television, social networks and the sphere of private communication are named as the main platforms for the development of the discourse of hostility in Poland. The author of the article emphasizes that the language of hostility is clearly expressed in the activities of high-ranking Polish officials (first, members of the party Law and Justice). The article emphasizes that the government's rhetoric, which is intolerant on certain issues, also contributed to the intensification of the corresponding sentiments in Polish society. The difficulty of determining the true scale of the problem of hate speech in Poland is emphasized, because victims often for various reasons do not seek protection of their rights from law enforcement agencies, human rights NGOs, liberal-democratic media and so on. The article notes that in recent years, the intensity of hostility against Jews and Roma has decreased in Poland, but it has increased against Muslims, refugees from North Africa and the Middle East, sexual minorities, and feminists. The problem of hate speech against Ukrainians was stated. It is noted that hate speech is also unfolding against liberal-democratic institutions that stand up for vulnerable social groups against which hate speech is manifested (ombudsman, human rights NGOs, etc.).

Key words: hate speech, Poland, party Law and Justice, illiberal democracy.

REFERENCES

1. Hryhoriev, O. V. (2018). Defekty demokracji Polshchi: neliberalna instytutsializatsia 2015–2018 rokov. *Politykus*, 5–6, 51–55 (in Ukrainian).
2. Makukh, O. (2012). Komunikatyvnyi pidkhid do doslidzhennia polityky: metodolohichni analiz. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii «Filosofsko-politolohichni studii»*, 2, 122–128 (in Ukrainian).
3. *Democracy Index 2019* (2020). URL: <https://www.eiu.com/topic/democracy-index> (in English).
4. Łyszczarz, M., Marcinkiewicz, S. M. (2018). Radykalizacja antymuzułmańskiego i antyimigranckiego dyskursu w mediach społecznościowych w latach 2016 i 2017 na przykładzie wydarzeń w Ełku. *Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne*, 22 (1), 59–70 (in Polish).
5. Poland abolishes her anti-discrimination council (2016). *Visegrad Post*. URL: <https://visegradpost.com/en/2016/05/04/poland-abolishes-her-anti-discrimination-council/> (in English).
6. *Poland: Responding to 'hate speech' 2018 Country Report* (2018). London: ARTICLE 19 (in English).
7. *Racial tension escalating in Poland: human rights ombudsman* (2016). URL: <http://archiwum.thenews.pl/1/9/Artykul/243728Racial-tension-escalating-in-Poland-human-rights-ombudsman> (in English).
8. *Search hate crime reporting. Poland* (2019). URL: <https://hatecrime.osce.org/poland> (in English).
9. Strupiechowska, M. (2018). *Media jako katalizator społecznych lęków. Przypadek paniki moralnej. Media i Społeczeństwo: medioznawstwo, komunikologia, semiologia, socjologia mediów*, 8, 139–150 (in Polish).
10. Zgut, E. (Ed.) (2018). *Illiberalism in the V4: Pressure points and bright spots*. Political Capital and Friedrich Naumann Stiftung (in English).

УДК 338.48(437.3):616.98

Литвинова Наталія,

студентка 5 курсу факультету міжнародних відносин
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна
Nataliia.Lytvynova2019m@eenu.edu.ua;

Щербюк Анна,

студентка 4 курсу факультету міжнародних відносин
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна
Anna.Shcherbiuk2016@eenu.edu.ua

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Чеська Республіка входить у десятку найбільш відвідуваних туристами країн світу. Це розвинена держава з розгалуженою туристичною інфраструктурою та великою кількістю туристичних агентств й агентур,